

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊՐԻՆՏԵՐՆԻ ՏԱՐԻ

ՄԵԼԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլ. Առանձին համարները 5 կոպեկով.

Թիֆլիսում գրվում են միմյան խմբագրատան մէջ.

Մեր հասցեն. Тифлис, Редакция «Мшакъ».
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Տէլեֆոն № 253.

Պարագրուծիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (բացի կիրակի եւ ան օրերէն).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով.

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 10 կոպեկ.
Տէլեֆոն № 253.

ՀԻՄՆԱԳԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ԲՈՎԱՆԴԱՅՈՒԹԻՒՆ

Խորհրդակցութիւն եկեղեցական գինու մասին. ԵՐԵՎԱՆԻ ՏԵԼԵԳՐԱԲԻՒՆ. Հ. Այտնեանի խորհրդակցութիւնը Գաղթականների հետ Նամակներին Ազուլիսից. Նամակ Նոր-Բայազետից. Ներքին լուրեր. ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵԼԵԳՐԱԲԻՒՆ. Արտաքին լուրեր. ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ. ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ. ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ. Իտալիա.

ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ԳԻՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

Երեք օր շարունակ կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան մէջ տեղի ունեցան նիստեր քննելու եկեղեցական գինու վերաբերեալ հարցերը: Մեր երկրում, որտեղ կան խաղողի այգիներ եւ պատարագներ, խաղողի գինին, հնչու է եկեղեցական խորհրդակցութեան համար գանել անարատ եւ չը խորհրդակցած գինին, ուստի առանձին հարց չէ ծագում այդ գինու վերաբերութեամբ: Բայց Ռուսաստանի ընդարձակ ապրանքների մասին վրա, ուր այդ գինի գոյութիւն չունեն, եկեղեցական գինին ստացվում է հեռավոր տեղերից եւ քան անգամ կասկածելի որակութեան: Այդ պատճառով խնդիր ծագեց, թէ ինչպէս կազմակերպել եկեղեցիներին անարատ գինի մատակարարելու գործը:

Այդ խնդիրը մասնաւորապէս մեր երկրի համար ունի եւ այն նշանակութիւնը, որ ընդարձակում է մեր կովկասեան գինու լայնառահանութեան անպարէզը: Այդպէս Ռուսաստանի ուղղափառ վաճառութեան պատկանող եկեղեցիները իւրաքանչիւր տարի գործ են ածում եկեղեցական արտադրութիւնների համար մօտ կէս միլիոն վերջ գինի, իսկ տօնակատարութեան հետ կից պիտոյների համար մօտ հինգ միլիոն վերջ: Դա մի մեծ քանակութիւն է, որ կարող է մի որոշ ազդեցութիւն աւելնի մեր երկրի գինեգործութեան վրա, թէ եկեղեցական գինու պատուէրները խորհրդակցութիւնը, որ տեղի ունեցաւ զիւղատնտեսական ընկերութեան մէջ, այն

եղբայրացութեան եկաւ, որ մեր երկիրը նոյնպէս կարող է մատակարարել եկեղեցական գինի եւ կարծիք յայտնեց, որ նպատակաւորմար կը լինի կազմակերպել ուսուցչական կարգով գինի, կենտրոնացնել մի տեղում եւ յետոյ ուղարկել պահանջատեղերը: Խորհրդակցութիւնը իր որոշումները կուղարկէ երկրագործութեան միջնաբերութեան, որտեղ շուտով պէտք է նիստեր ունենայ մի յատուկ լայնառահանող նոյն խնդիրը վերջնականապէս քննելու եւ նրան օրինական ընթացք տալու:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵԼԵԳՐԱԲԻՒՆ

Հ. ԱՅՏՆԵԱՆԻ ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ

«Հանդէս Ամսօրեայի» օգոստոսի համարում տպագրված է Հ. Արսէն Այտնեանի համառոտ կենսագրութիւնը եւ վերջին օրերի նկարագրութիւնը: Հանգուցալի կենսագրութիւնը մենք արդէն հաղորդել ենք մեր ընթերցողներին Այտնեանի ընթերցողները մեր միտքներով կարող ենք գործնականապէս միտքները միտքները:

«Աղի աղի, դառնաղի արտասուքներով կողբայ ու կը սգայ այս օրերս Վիեննական Միութեան Ուխտի իր այն անդամների կողմէն» որ ունեցաւ 21 յուլիսի գիշերը: Երբեք հայրենիքի պարծանքը աստիճաններին մին եւս, վաղեմանց մեծ-քերականները մեր ամենախելի հայրը—գեր. Այտնեան...

Հանձար մըն էր գեր. Այտնեան, եւ այն հանձարները, որ դարեւ հազիւ կրնան ծնանի: Համայնագէտ եղական հանձարին ընդարձակ կենսագրութիւնը՝ հանձարեղներուն կը թողուն: Հոյակապ հանգուցելոյն արդիւնաւոր ընդմիջումը կենաց գլխաւոր կէտերը գծած է արդէն մեր լեզուաւորներն հայրն Մէնելիշեան իր սիրուն գրչովը:

Մանրամասն կենսագրութիւնը, իր մեծամեծ արդեանց նկարագրութիւնը, իր գրական նշանակութեան գնահատութիւնը յատուկ կենսագրի թողովը կը մնայ հոս պատմել իր վերջին վայրկեանները: Երկու տարի առաջ ծանր հիւ-

ւանդութիւն մը երկար տուն վտանգ սպառնաց իր կենաց: Բայց իր բոս բաւականի առողջ կազմածը՝ հակառակ 76 տարիներու ծանր ընթացքի կրցաւ դիմադրել ու ապաքինեցաւ: Տէրամբ եւ շարունակեց իր գործունէութիւնը: Մասնաւոր վերջին ժամանակներու՝ թէ 78-ամեայ աւելի առողջութիւն եւ մեծագոյն կորով մը կը ցուցնէր: Այդպիսի առողջ եւ առողջ վիճակի մէջ էր երբ որ յուլիսի 17-ին մեկնեցաւ գնաց Վիեննայի մերձակայ Մաուէր գիւղը, ուր Միտքները իր ամառանոց մը ունի: Յուլիսի 18 եւ 19-ին գահակալ բազմեցաւ տարեկան ընթերցանաց վարժարանի եւ կրթարանի, առանց տկարութեան որ եւ է նշանի մը տարաւ, յաջորդ օրն ալ զբոսացաւ էր իր սիրած գործերով, լաւակալէս Հանդէսի տպակոն յօդուածներն աչքէ անցնելով—բան մը՝ զոր ամենայն սիրով կը կատարէր թերթի հիմնադրելի միջոցաւ ու առողջ օրին մէջ աւելի կազդուրի: Կիրակի օր, յուլիս 20-ին գիշերը ժամը 10-ին, աղետաց աստիճանից ցաւեր կուենայ: Կը փութան իր հարազատներն ու գիշերը կը շրջապատեն, եւ կարեւր կընեն ցաւերը մեղմացնելու համար: Բժիշկն անյապաղ կը հասնի ու կապահովէ թէ վտանգ մը չը կայ եւ ժամ մը յետոյ ցաւերն փարատած էին: Բայց կէս գիշերէն վերջը, ժամն երկուքին քառորդ մնացածը՝ չը կարծկած պահուն սրտի անհանգստութիւն արեւոյ վրա կը տրեւ, որ իր ծանր վիճակը զգալով՝ կը խնդրէ որ մատակարարին իրեն սուրբ խորհուրդները: Ժամն իրը երկուք ու կէսին սրտի անհանգստութիւնը կըրկնապառակով միջոց վայրկեանի միջոցի մէջ առանց հոգեվարքի տալու կըրկու՝ այս պատկառելի ծերունոյս եւ հոյակապ մարդուն ազնիւ սիրտը բաւական էր դադար ընդ միշտ:

Ծանկարծակի գիւղէն հասաւ դուռնիս ի Վիեննա, Մայր-Վանքաւ Եկեղեցւոյ գանձակներն իրենց լացն ու կոծը բարձրացողին, սոցոյ նշանները ծածանցան օդոյ մէջ—կայծակի տրագուծեամբ տարածվեցաւ բոլորքեր լուրը քաղցի մէջ: Լրագիրը օրն օրին գրեցին եւ հրատարակեցին այս տխրալից պատահարն, ու մանք նաեւ պատկերներով: Ուր որ անկ էր՝ գուցէն մեր տխուր բոլոր Յաւակցական հեռագիրներու եւ թղթերու անթիւ բազմութիւնը կըրկու թափով: Այդ կողմից իտալական եւ ոչ մի քաղաք չէ կարող հաւասարել Նէապոլին: Վաղ առաւօտից փողոցներում այնքան անգամներ կայ, որ մարդ կասկածում է, թէ անգրում մնացողներ լինեն: Կարծես արշալոյսի առաջին շողերի հետ Նէապոլի ամբողջ դուռն է վազում առանց նախաճաշելու, առանց լուացվելու անգամ, որքան հնար է շուտով արեւի մի ճառագայթ, երկնքի գոյների մի խաղ չը կորցնելու համար, որովհետեւ այդ գեղեցկութիւնները իր սեփականութիւնն են կազմում, երկնքի տակ նա իր տանն է, իր սեփականութեան մէջ: Դեռ խնդիր է նոյն իսկ, թէ ամենքն էլ յարկի տակ են ընել, թէ բացօթեայ: Ապրիլի վերջն է եւ գիշերները այստեղ տաք են ու զաղջ, իսկ հաշարը բաց երկնքի եւ վառ աստղերի սիրահար է, առաւանդները խուփի պէս ճնշում են այնտեղ մարդու հոգեւորը:

Ո՞վ չէ լսել Նէապոլի ներքին գաղափարները մասին, ուր երբեք ու սէր, երաժշտութիւնն ու մուրացկանութիւնը եղբոր պէս են ընթանում: Փողոցն ու մայրը այստեղ բոլորովին այլ նշանակութիւն, այլ խորհուրդ ունեն, քան աշխարհի այլ մասերում: Երբեք մարդն այստեղ, բարձր բուն նշանակութեամբ, ապրում է փողոցում եւ միայն փողոցում: Եւ այն ինչպիսի կենտրոն—անկարգ, լայնարձակ, անհոգ, ինչպէս պատահի, ուր պատահի: Տեսնել էք ամառային սաստիկ շոքի ժամանակ մի յոգնած մարդ, որ յետ է արել իր զգեստի բոլոր կոճակները, մի թեւը հագել, միւսը կախ ձգել, կուրծքն ու պարանոցը բաց, գլխարկը յետ տալով ճակատի վրայից, փէշերը այս ու այն կողմ փռած մի՞ ծոյլ անկարգութեամբ, —նա Նէապոլի կենտրոն:

Թիւն վաճառի դռնէն ներս խուփեց ու դեռ եւս կը խուփէ: Հայտնէր ու հայր Լեւոն ԺԳ, ցաւակցական հեռագրով «որդացեալ Միտքներում» օրինեց: Ամենէն յառաջ հասաւ Փրանկիսկոս-Յովսէփ կայսեր իր անուամբ ստորագրած հեռագիրն, որտանց ցաւակցելով միտքներումն այս ցաւալի կորստեան համար: Վիեննայի քաղաքապետութիւնն ընդարձակ ու համակարգից նամակով մը՝ մասնակցեցաւ Միտքներին եւ հայ ազգին կորստին, որ իրենց ալ է եւ կը յաւելու թէ «Այտնեանով այնպիսի մարդ մը կը պակսի, որուն զուգակիտ երկրորդ մը՝ դարեւ չեն կրնար յառաջ բերել: Այս անգամ յառաջ կը բերենք հոս միայն հետեւեալներն առ ընդ, աթոռական ուխտիս գեր. հ. Թադէոս Ժ. Վ. Թոնեան» (Դնում ենք մեր թարգմանութիւնը):

«Ջերմագին ցաւակցում եմ այն ողբալի կորուստի առիթով, որին ենթարկվեց միտքներում» թիւնը իր արքայադուր արքայիսկոպոս դուքսը Արսէն Այտնեանի մահուամբ:

Պրանց Եղեզնի «Գերապատիւ արքայադուր արքայիսկոպոս դուքսը Արսէն Այտնեանի մահուամբ հայ Միութեան միտքներում կորցնում է մի մարդու, որի նմանները մի դարում շատ քիչ են ծնվում»:

Վիեննա քաղաքի ազգայնականութիւնը, որ նրա երկարամեայ խաղաղ եւ բազմաթիւ գործունէութեանը երախտագիտութեամբ ակնհայտ էր եւ նրա կրթութեամբ ու բարձր ընդունակութիւններով շարունակ հիացող ջերմ եւ արտաքին կերպով մասնակցում է հայկական ազգի վշտին, որ յանձին աստուածակոչ հօրը կորցնում է իր բարձրագոյն բարոյական հարստութիւնների՝ կրօնի, լեզուի եւ գիտութեան ամենակարող առաջնորդին, ինչպէս եւ կաթոլիկ եկեղեցու սուգին—այն եկեղեցու, որի հաւատարիմ եւ ազդեցիկ անդամն էր նա շարունակ ամենամանր ժամանակներում եւ հանգամանքներում—նաեւ հայ Միութեան միտքներում: Նաեւ սուգին, որը իր բարձր դիրքը եւ գերազանց նշանակութիւնը նրա իմաստուն զեկաւարութեանն է պարտական:

Թոյլ տուէք, բարձրապատիւ պարոն աթոռակալ, Վիեննայի քաղաքային վարչութեան կողմից յայտնել Ձեզ եւ պատկանելի հայ Միութեան:

Փողոցները մեծ մասամբ նեղ են ու գալարուն, մայրերը պատած նարինջի եւ այլ պտուղների կեղևներով եւ կանաչի մնացորդներով, այս ու այն տեղ պատերի տակ, անկուններում, խուռներում կասկածելի թացութիւն, որից զարդանալով լինում է բարձրանում: Միջոցաւ այդ տեղերում խեղդող է տների զանազան յարկերից անցողի գլխի վրա կախված են կեղտոտ պատշաճներ եւ նրանց վրա փռված սպիտակեղէններ. այնտեղ երբեք չէ փչում որ եւ է անտահանող, մաքրող քամի: Եւ այս անօրինակ փողոցներում վրտում է մի նոյնքան անօրինակ ամբոյս, կեղտոտ, դարչանոտ ու ծոյլ, որ ուսումն է չը գիտես ի՞նչ եւ երբ, կրծողում է իր առողջ սպիտակ ատամներով ինչ պատահում է եւ ուր պատահում է: Այստեղ բազմաթիւ են ոտաբորկ երեխաներ, որոնք վազվում են իրար ետեւից, խլիլում են իրարից կաղապարի, նարինջի, պակիթի, հացի կտորներ, այստեղ են գնդուներ պէս կանաչ, թուխ դէմքով, չարածի աչքերով, նրանք իրանց գրուկների վրա կրում են բանաշարեղէնի մեծամեծ կոյտեր, հնչում են բոլոր կրծքով, սուր, անխորժ մի ձիւ: Պատաններ կան, եւ որքան շատ են նրանք, այլապէս, վրահոկների տեւքով, ցնցոտիներ եւ աղբի մէջ կորած, որոնք չը գիտես ինչպէս պէտք են մարել նստել մի խուլ փողոցի խիտ կեղտոտ մի անկունում: Պատան նստել է այնտեղ ինչպէս մի կասկածելի անորոշ կոյտ, նստել է եւ էլ չէ վերկենում, կարծես էլ երբեք էլ չէ վերկենալու: անորոշ հայեացքը դէպք մի կողմ ուղղած նա անշարժ է, կամ պատահած ծնունդով կրծում է մի բան: Աւելի կենդանի, մարդապատ անկուններում երեւում են բազմաթիւ

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

ԻՏԱԼԻԱՅՈՒՄ

(Ուղեւորի թողուցիկ տպագրութիւններ)

XXIX

Այս ամսի 25-ն է. տասն օրից աւելի է, որ պտեղ եմ. ամեն օր մօտ ութ ժամ շրջում եմ միւղէները եւ պատմական չէն ու լինի յիշատակարանները տեսնելու. ինչ ասելի է, որ էլի շատ բան կայ, որ չեմ տեսել: Պատմական եւ գեղարուեստական ուսումնասիրութիւնների համար յաւիտենական քաղաքը անպատ Նիւթ է պարունակում, իսկ մի տուրք 10—12 օրով էլ կարող է բաւականանալ: Միմիւս եմ Նէապոլ:

Ներկայ է. հարաւի մի տաք շողազարդ երեկոյ, կրք գոյներն այնքան վառ են: Եւ ընթերցումն արեւը պեճ: Կայարանից անմիջապէս յետոյ, արեւմտեան դժին զուգնակով, անցնում են բարձր ազդեցիկների անվերջ շարքեր: Նրանց կատարած բազմաթիւ երեւոյցը դաշտապարտ գեղեցիկ է, կանաչի մի ծով է բացվում անապատի առաջ: Տեղ տեղ այդ կանաչազարդ անապատ վրա անկարգ, ցած ու ցրել երեւում են հին սրէների կտորներ, կիսափուլ մի կտոր, մի կամար, մի քանդակ բուրգ, տխուր անապատներ: Եւ էլ անցնալ մեծութեան, շինութեան, Հեռաւորութեան վրա անկում են նաեւ հատ հատ ծառեր, կարծես լինելիներ եւ այդ բոլորը, եւ մարդագետիները, եւ ծառերը, եւ աւերակները ասես արա-

